

Pedagoški zavod Vojvodine i Pokrajinski sekretarijat za
obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine-nacionalne
zajednice

TEORIJSKO-METODIČKI OKVIR NASTAVE JEZIKA U OSNOVNIM ŠKOLAMA

Istraživanje potreba nastavnika Srpskog jezika i književnosti, Srpskog kao nematernjeg jezika i Engleskog jezika za sticanjem novih i jačanjem postojećih kompetencija važnih za unapređivanje obrazovno-vaspitnog procesa kroz stručno usavršavanje

Istraživanja ispunjenosti standarda postignuća učenika iz predmeta Srpski kao nematernji jezik pokazuju nedovoljno poznavanje srpskog jezika kod učenika koji imaju drugi maternji jezik, a naročito kod onih koji imaju tipološki veoma različit od srpskog maternji jezik, kao što su mađarski i albanski jezik. Drugačiji rezultati zabeleženi su kod učenika čiji je maternji jezik sličan srpskom jeziku, kao što su rusinski, hrvatski, slovački i rumunski.

Istraživanje koje je sproveo Pedagoški zavod Vojvodine zajedno sa Pokrajinskim sekretarijatom za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine-nacionalne zajednice, jedna je od aktivnosti u procesu pronalaženja metoda i tehnika za unapređivanje nastave srpskog kao nematernjeg. Istraživanje je obuhvatilo nastavnike srpskog jezika, srpskog kao nematernjeg i engleskog jezika.

Cilj istraživanja bio je ispitati potrebe nastavnika za sticanjem novih i jačanjem postojećih kompetencija važnih za unapređivanje i osavremenjavanje obrazovno-vaspitnog procesa kroz stručno usavršavanje, kako bi se unapredio proces obrazovanja u Vojvodini.

Ukupno je ispitano 56 nastavnika srpskog, srpskog kao nematernjeg i engleskog jezika u 19 osnovnih škola, iz 17 gradova na teritoriji AP Vojvodine (Ada, Bačka Topola, Bačko Gradište, Bačko Petrovo Selo, Bajmok, Bečej, Budisava, Kanjiža, Kula, Novi Kneževac, Novi Sad, Palić, Senta, Sombor, Srbobran, Subotica, Zrenjanin).

OPŠTI PODACI O NASTAVNIKU

U istraživanju je učestvovalo više nastavnica (91,1%) nego nastavnika (8,9%) i to onih koji imaju završene osnovne studije (60,7%), odnosno petina onih koje su završile master studije (21,4%), i manje od deset posto magistraturu (7,1%) odnosno doktorat (1,8%).

Tabela 1. Pol, obrazovanje, radni odnos nastavnika

	Frekvencija	Procenat (%)
POL		
Muški	5	8.9
Ženski	51	91.1
OBRAZOVANJE		
Osnovne	34	60.7
Master	12	21.4
Magistratura	4	7.1
Doktorat	1	1.8
Ostalo	5	8.9
RADNI ODNOS		
Neodređeno	41	75.9
Određeno	11	20.4
Zamena	2	3.7
Total	56	100.0

Tabela 2. Godine starosti nastavnika i godine rada u nastavi

	N	Minimum	Maksimum	Srednja vrednost	Standardna devijacija
Godine starosti	56	24	60	41.02	9.212
Godine rada	56	1	35	14.39	8.88

Tabela 3. Angažovanost na predmetima 1

	Frekvencija	Procenat (%)
Srpski jezik	14	25.0
Srpski kao nematernji	16	28.6
Engleski jezik	19	33.9
Angažovan na više predmeta	7	12.5
Total	56	100.0

Tabela 4. Angažovanost na predmetima 2

	N	Minimum	Maksimum	Srednja vrednost	Standardna devijacija
Angažovanost – Srpski jezik	21	18	120	86.10	27.406
Angažovanost – Engleski jezik	20	30	122	99.20	18.107
Angažovanost – Srpski nematernji jezik	23	1	111	77.78	34.581

Tabela 5. Naziv institucije u kojoj je stečena stručna sprema

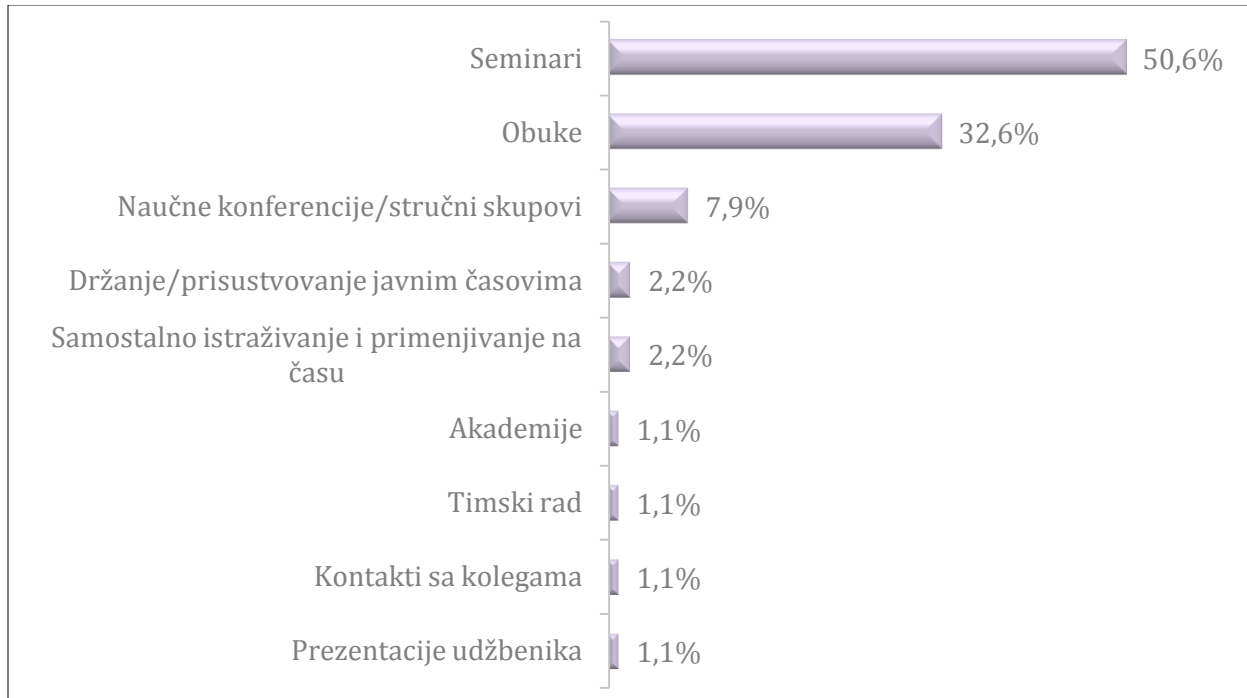
	Frekvencija	Procenat (%)
Filološki fakultet, Beograd	3	5.4
Filološki fakultet, Priština	2	3.6
Filološki fakultet, Banja Luka	1	1.8
Filozofski fakultet, Beograd	1	1.8
Filozofski fakultet, Novi Sad	43	76.8
Filozofski fakultet, Priština	1	1.8
Filozofski fakultet, Sarajevo	1	1.8
Nastavnički fakultet, Nikšić	1	1.8
Pedagoška akademija „Goče Delčev“ Štip	1	1.8
Pedagoška akademija, Tuzla	1	1.8
Učiteljski fakultet, Sombor	1	1.8
Total	56	100.0

U istraživanju je učestvovalo najviše nastavnika srpskog jezika 13 (30.2%), zatim nastavnika engleskog jezika 12 (27.9%) i 11 (25.6%) nastavnika srpskog kao nematernjeg jezika. Osim nastavnika engleskog, srpskog i srpskog kao nematernjeg jezika, na pitanja u istraživanju odgovaralo je četvoro profesora srpske književnosti i jezika, kao i profesor jugoslovenske književnosti, psiholog, i nastavnik razredne nastave, ukupno 7 (16.3%). Najviše nastavnika (76,8%) završilo je studije na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu.

PROFESIONALNI RAZVOJ NASTAVNIKA

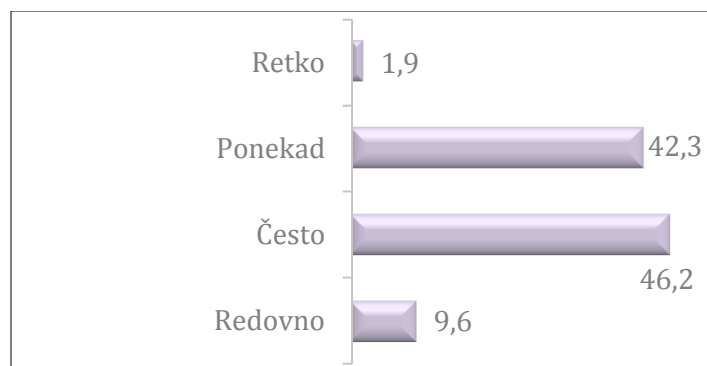
U delu upitnika koji se odnosi na profesionalni razvoj nastavnika koji predaju jezike u osnovnim školama sa nastavnim mađarskim jezikom, ispitivali smo vrste stručnog usavršavanja kao i efekte koje stečena znanja imaju na nastavni proces odnosno uspešnost u savladavanju gradiva.

Od nastavnika se zahtevalo da navedu u kojim aktivnostima stalnog stručnog usavršavanja su učestvovali u prethodne dve godine. Dobijeni podaci pokazuju da je najveći broj nastavnika pohađalo seminare i obuke.

Grafikon 1. Navedite u kojim ste aktivnostima stalnog stručnog usavršavanja učestvovali u toku prethodne dve godine.

Podatak da gotovo polovina ispitanih nastavnika tvrdi da često i ponekad u svakodnevnom radu u nastavnom procesu koristi stečena znanja na stručnim usavršavanjima potvrđuje opravdanost postojanja izbora stručnog usavršavanja.

Grafikon 2. Znanja stečena na navedenim aktivnostima stručnog usavršavanja koristim.

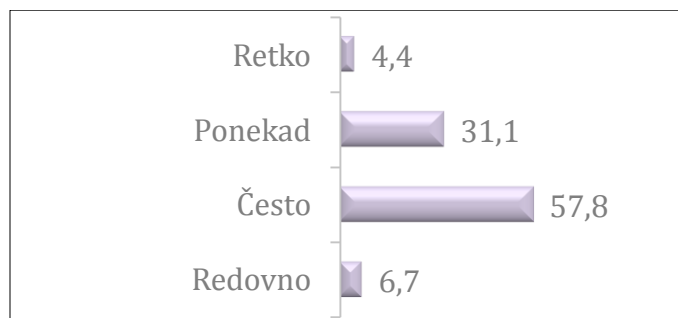
Ispitani nastavnici su u delu koji se odnosi na aktivnosti stalnog stručnog usavršavanja koje su u vezi sa nastavom jezika koji predaju, navodili različite teme, pristupe i metode. Najveći broj nastavnika je naveo stručna usavršavanja koja su se odnosila na ishode i standarde u obrazovnom procesu, ali i na savremene nastavne metode i tehnologije, odnosno, obuke za primenu novih programa nastave i učenja.

Tabela 6. Posebno navedite aktivnosti stalnog stručnog usavršavanja u vezi sa nastavom jezika koji predajete:

Aktivnosti	Broj
Obrazovni standardi u nastavi	11
Program obuke nastavnika za realizaciju nastave orijentisane ka ishodima učenja	11
Ishodi u osnovnom obrazovanju	9
Obuka nastavnika za realizaciju nastave u 5. razredu	5
Obuka nastavnika za primenu programa nastave i učenja za predmet Srpski kao nematerjni	5
Obuka za Elektronski dnevnik	5
Savremene nastavne metode i tehnologije	5
Komunikativne aktivnosti	4
Republički zimski seminar	4
NTC obuka	3
Obuka nastavnika za ostvarivanje programa nastave i učenja 2018	3
Projektna nastava	3
Demokratske vrednosti u praksi obrazovanja	3
Obuka o korišćenju interaktivne table u nastavi	2

Prezentacija digitalnih udžbenika	2
Problemska i istraživački orijentisana nastava	2
Seminar o timskom radu u ustanovi	2
Učenje na daljinu uz primenu multimedije	2
Unapređivanje kompetencija nastavnika	2
Digitalizacija/Digitalna učionica	2
Inkluzivno obrazovanje i IOP	2
Jezička kultura-životne situacije	2
Kulturom protiv nasilja	2
(Ne)diskriminacija u školi i šta sa njom	1
Aktivnost čitanja u nastavi jezika	1
Ambijentalna nastava	1
Asertivnost u nastavi	1
Blog, Twitter i Facebook u nastavi	1
Diskriminacija i etiketiranje u nastavi	1
E škola za najmlađe	1
Govor tela	1
Igroliko učenje putem računara	1
Interaktivni pristup učenju stranog jezika	1
Metodički pristup obradi gramatičkih sadržaja putem integrativne nastave	1
Nastava fokusirana na učenje i razvoj učenika	1
Nastava u oblaku	1
Nastava usmerena na učenika	1
Obuka za ostvarivanje novih programa učenja za I-V razreda	1
Od opštih ciljeva nastavnog predmeta do ishoda nastavnog časa	1
Realizacija ČOS-a	1
Seminar 2000 digitalnih učionica	1
Velika međunarodna EDU konferencija	1

Više od polovine ispitanih nastavnika navodi da u nastavi često koristi znanja koja je stekao na stručnim usavršavanjima.

Grafikon 3. Stečena znanja na navedenim aktivnostima stručnog usavršavanja u vezi sa nastavom jezika koji predajete koristite.

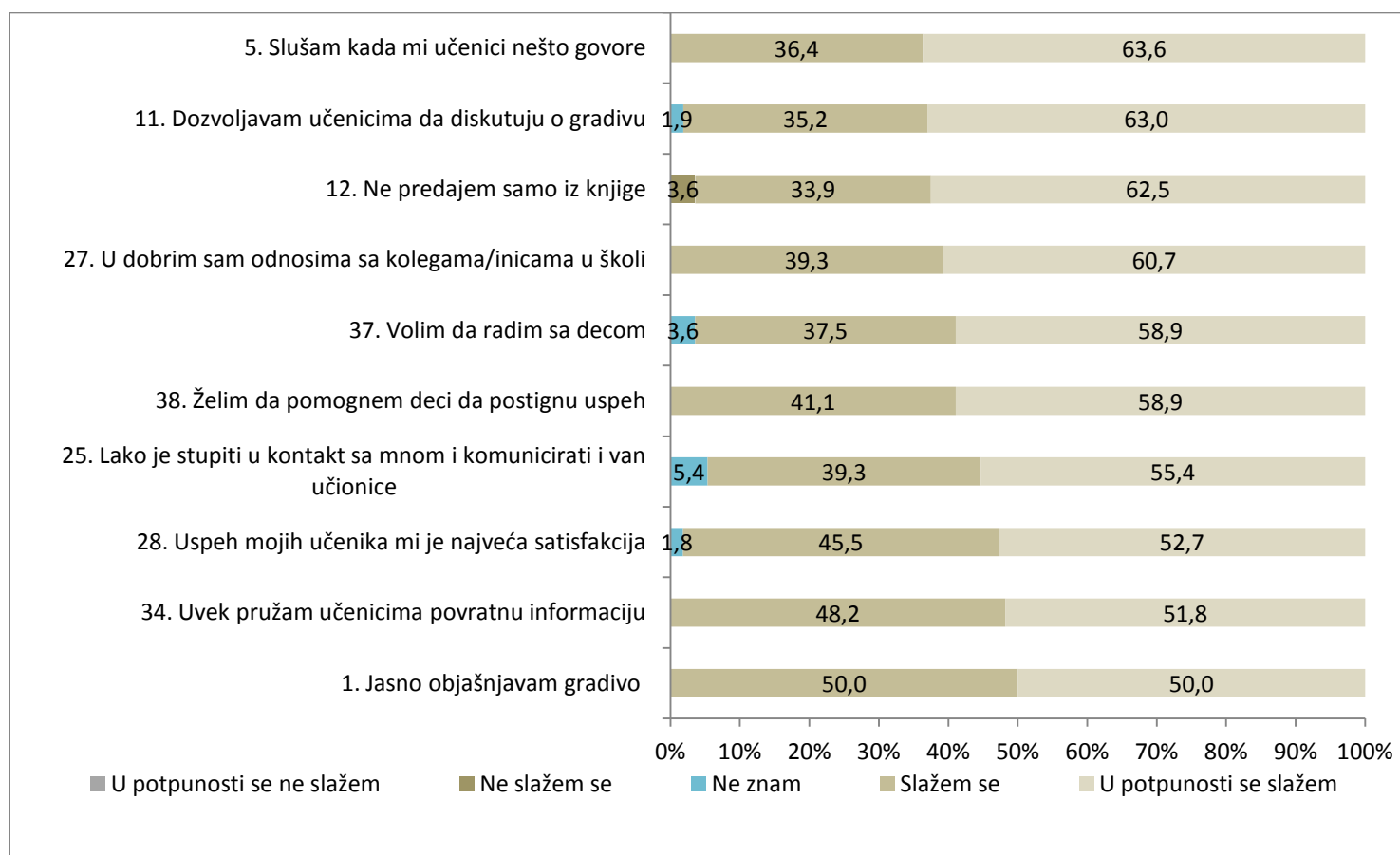
Zainteresovanost za učestvovanje na aktivnostima stručnog usavršavanja je među ispitanim nastavnicima velika, ukupno 87%, dok je svega 13% nastavnika odgovorilo da nije zainteresovano. Na sledeće pitanje *Iz kojih oblasti ste zainteresovani za učestvovanje na aktivnostima stručnog usavršavanja*, nastavnici su dali različite odgovore, od uopštenih kao što su srpski jezik, lingvistika, inkluzija, književnost, stručna oblast predmeta ili jezik, jezička kultura, preko odgovora koji se direktno odnose na metodiku nastave srpskog ili srpskog kao nematernjeg jezika, inovativne metode u nastavi, metodama za razvijanje komunikativnih veština ili obrade teksta, do konkretnih zahteva za obukama kako motivisati učenike, kako saradivati sa roditeljima ili kako organizovati timski rad, projektnu nastavu ili kako razvijati međupredmetne kompetencije i raditi sa decom različitog nivoa znanja. Takođe, nastavnici su zainteresovani za usavršavanja u vezi sa novim tehnologijama u nastavi, odnosno, primenom IKT u nastavi.

Samo 6% nastavnika je bilo autor/koautor/realizator aktivnosti stalnog stručnog usavršavanja koje su se odnosile na: Obuka nastavnika u korišćenju elektronskog dnevnika; Riznica igara za nastavu Srpskog kao nematernjeg; Likovne radionice u osnovnoj školi; Razvoj socijalne kompetencije i ugledni časovi. Veoma mali broj nastavnika (4%) je autor/koautor stručnih članaka/udžbenika ili nastavnih materijala.

U delu upitnika koji smo nazvali *Slika o sebi*, nastavnici su odgovarali na pitanja koja se odnose na to kako oni sami sebe i svoj rad sa učenicima percipiraju.

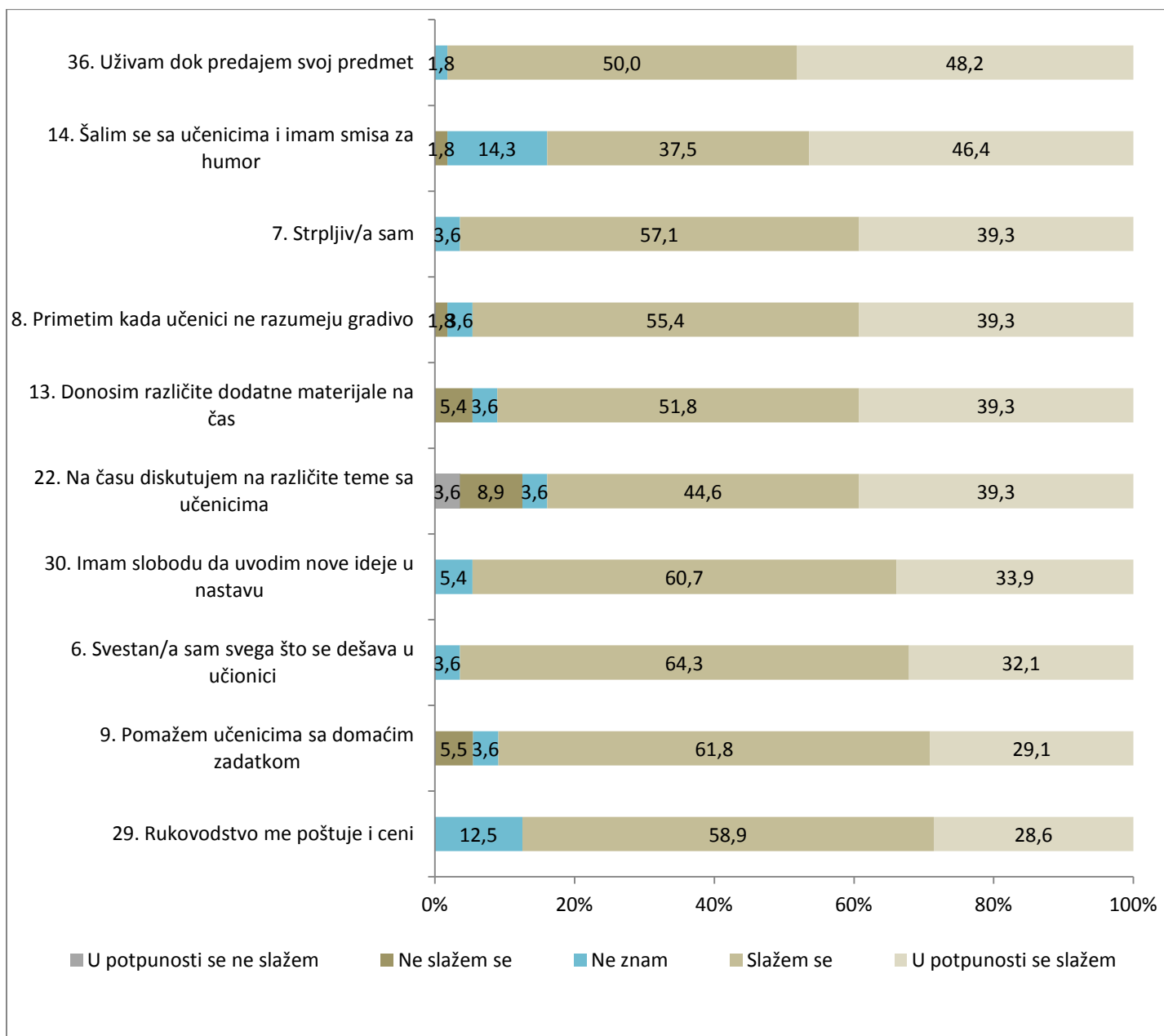
Najveći broj nastavnika, više od polovine, smatra da sluša svoje učenike, dozvoljava im da diskutuju, koriste druge izvore osim udžbenika za pripremu predavanja, ali iskazuju i svoj afinitet prema poslu koji obavljaju. Takođe, veliki broj nastavnika želi da bude podrška učenicima na putu ka postizanju uspeha i taj uspeh vidi kao svoju satisfakciju. Polovina nastavnika se u potpunosti slaže sa tvrdnjom da jasno objašnjavaju gradivo i da učenicima uvek pružaju povratnu informaciju. Više od polovine nastavnika sebe smatra osobom sa kojom je lako komunicirati i koja je u dobrim odnosima sa kolegama i kolegamicama u školi.

U grafikonima prikazanim ispod, tvrdnje su poredane prema odgovoru *U potpunosti se slažem* i to od najvećeg ka najmanjem.

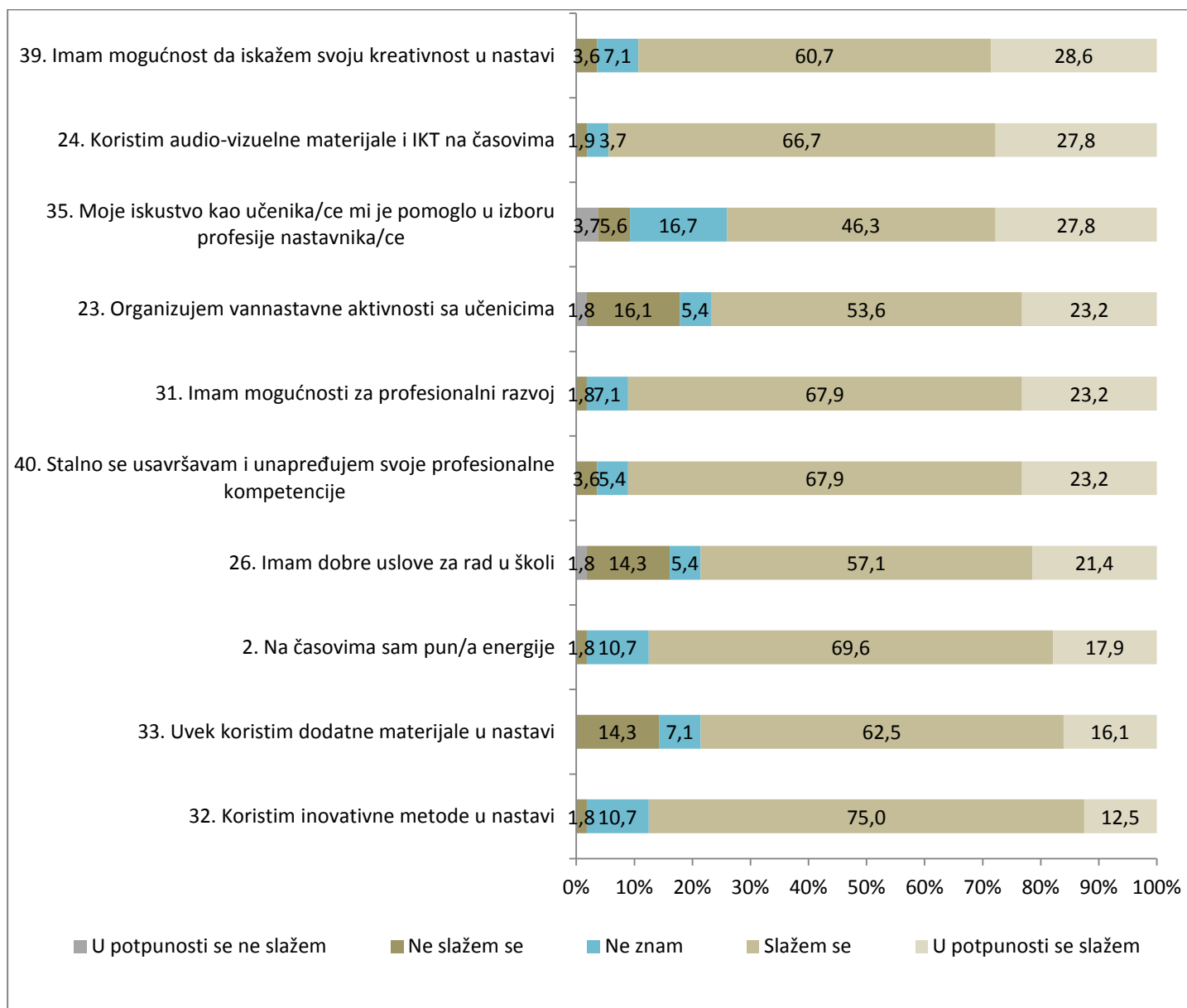
Grafikon 4. Procenite u kojoj se meri slažete sa sledećim tvrdnjama: 1 deo

Veoma često u 48,2% slučajeva nastavnici su se u potpunosti slagali sa tvrdnjom da uživaju dok predaju svoj predmet i da su u 46,4% slučajeva unosili humor u nastavu, jer smatraju da imaju smisao za humor. Veliki broj nastavnika, blizu 40%, sebe smatra strpljivim i pronicljivim kada je u pitanju procena da li su učenici razumeli ili ne gradivo. Takođe, 39,3% nastavnika tvrdi da donosi dodatne različite materijale na čas i da diskutuje sa učenicima na različite teme. Trećina nastavnika, 32,1%, za sebe tvrdi da je svesno svega što se dešava u učionici.

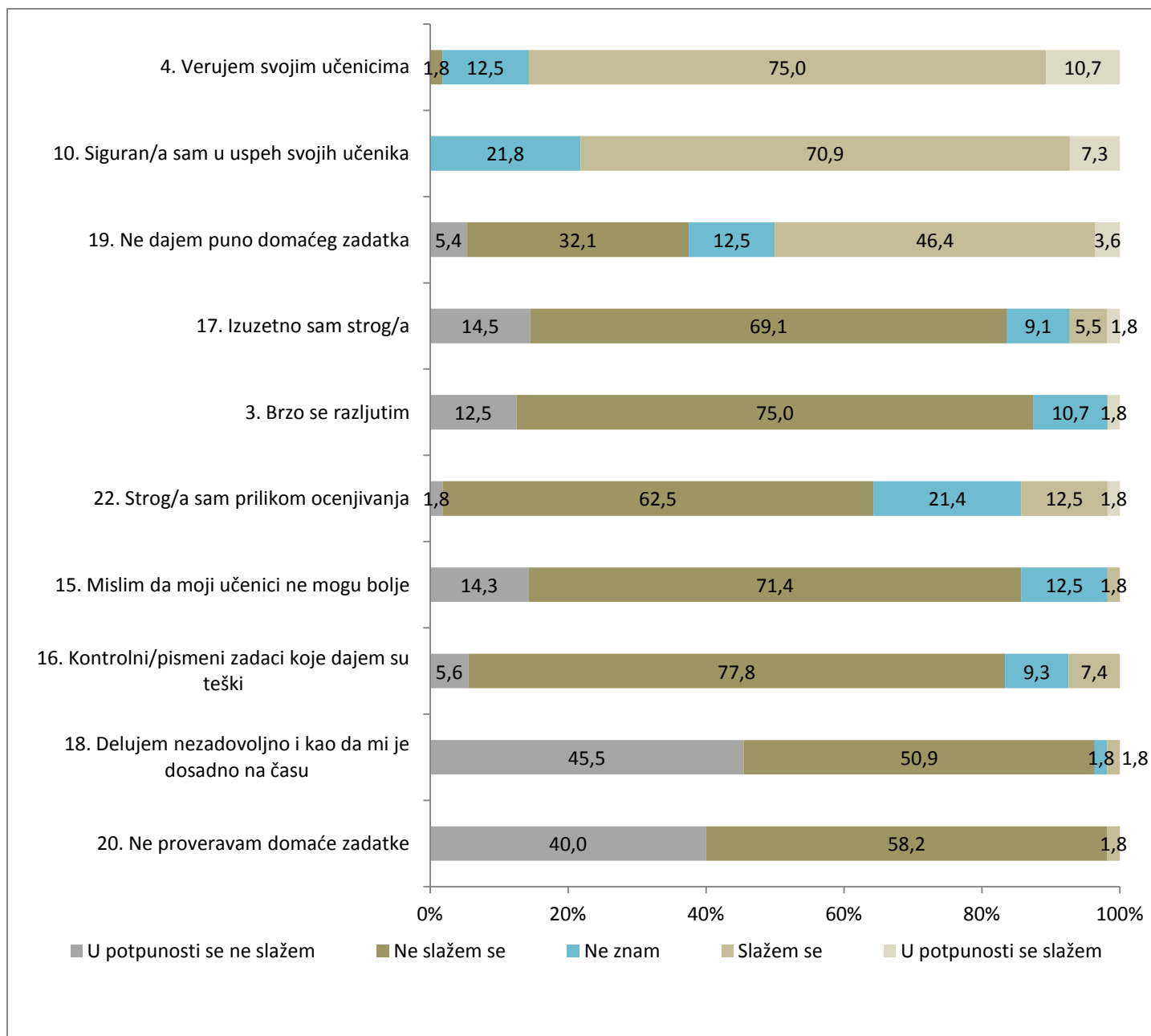
Grafikon 5. Procenite u kojoj se meri slažete sa sledećim tvrdnjama: 2 deo

Manje od trideset procenata nastavnika, 29,1%, slaže se sa tvrdnjom da pomaže učenicima sa domaćim zadacima, a 28,6% nastavnika da ga rukovodstvo poštuje i ceni odnosno da ima mogućnost da iskaže svoju kreativnost u nastavi. Da koristi audio-vizuelne materijale i IKT u nastavi, kao i da im je iskustvo kao učenika/ce pomoglo u izboru profesije nastavnika/ce tvrdi 27,8% nastavnika, dok se sa tvrdnjama *Organizujem vannastavne aktivnosti sa učenicima, Imam mogućnost za profesionalni razvoj, Stalno se usavršavam i unapređujem svoje profesionalne kompetencije*, u potpunosti slaže 23,2% nastavnika. Svega 12,5% nastavnika tvrdi da koristi inovativne metode u nastavi.

Grafikon 6. Procenite u kojoj se meri slažete sa sledećim tvrdnjama: 3 deo

Najmanji broj nastavnika (1,8%), tvrdi da ne proverava domaće zadatke i da deluje nezadovoljno i kao da mu je dosadno na času, odnosno da misli da njegovi/njeni učenici ne mogu bolje, kao i da su strogi pri ocenjivanju. Isti procenat nastavnika tvrdi da se brzo razljuti i da je izuzetno strog. Svega 10,7% nastavnika tvrdi da veruje svojim učenicima, a 7,3% da je siguran/a u njihov uspeh.

Grafikon 7. Procenite u kojoj se meri slažete sa sledećim tvrdnjama: 4 deo

U trećem delu upitnika od nastavnika se očekivalo da odgovore na didaktičko-metodička pitanja. Na pitanje *Koje nastavne metode koristite u nastavi vašeg predmeta?* nastavnici su dali različite odgovore. Najčešći odgovor (71,4%) je bio dijaloška metoda, zatim tekst metoda (62,5%) i demonstrativna metoda (50%). U nešto manjem broju odgovora (37,5%) se pojavljuje i monološka metoda, metoda pisanih radova i pismene vežbe (25%), odnosno usmeno izlaganje, verbalna metoda (23,2%). U 12,5% slučajeva kao odgovor se pojavila metoda slušanja i induktivna metoda, a sa 10,7% komunikativna metoda.

U pojedinačnim odgovorima (1,8%) nastavnici navode sledeće metode: metoda praktičnih aktivnosti, učestvovanje u kulturnim aktivnostima; metoda praktičnih aktivnosti, školski časopis, konkursi; monološko-dijaloška metoda; strukturalne vežbe; TPR; inovativne metode; heuristički razgovor; praktična metoda; utvrđivanje; razumevanje; radionice; nastavni listići; kombinovana; frontalna; interaktivna; gramatičke vežbe i jezičke vežbe.

Na pitanje koliko često te metode koriste u nastavi, nastavnici najčešće navođene metode redovno i koriste u nastavi.

Tabela 7. Koje nastavne metode i koliko često koristite u nastavi Vašeg predmeta? 1. deo

	Rad sa knjigom	Dijaloška metoda	Metoda praktičnih aktivnosti učestvovanje u kulturnim aktivnostima	Monološka metoda	Metoda praktičnih aktivnosti, školski časopis, konkursi	Igra	Demonstrativna metoda	Usmeno izlaganje, verbalna	Tekst metoda	Metoda pisanih radova, pismene vežbe
Nikad										
Retko				1						
Ponekad		1	1	8	1	1	7		2	
Često	1	10		8		1	16	8	17	4
Redovno	3	29		4			5	5	16	10
	4 (7.1%)	40 (71.4%)	1 (1.8%)	21 (37.5%)	1 (1.8%)	2 (3.6%)	28 (50.0%)	13 (23.2%)	35 (62.5%)	14 (25.0%)

Tabela 8. Koje nastavne metode i koliko često koristite u nastavi Vašeg predmeta? 2. deo

	Monološko - dijaloška	Istraživačka	Komunikativna	Induktivna	Strukturalne vežbe	TPR	IKT	Inovativne metode	Heuristički razgovor	Diskusija
Nikad										
Retko										
Ponekad		1		2	1	1	1			1
Često	1	1	3	5					1	
Redovno		1	3				1	1		1
Total	1 (1.8%)	3 (5.4%)	6 (10.7%)	7 (12.5%)	1 (1.8%)	1 (1.8%)	2 (3.6%)	1 (1.8%)	1 (1.8%)	2 (3.6%)

Tabela 9. Koje nastavne metode i koliko često koristite u nastavi Vašeg predmeta? 3. deo

	Deduktivna	Vizuelna ilustrativna	Praktična	Slušanje	Ponavljjanje	Provera	Obrada	Utvrđivanje	Vežbanje
Nikad									
Retko									
Ponekad	2			1		1			
Često		5	1	2	3		2	1	1
Redovno	4			4		1			1
Total	6 (10.7%)	5 (8.9%)	1 (1.8%)	7 (12.5%)	3 (5.4%)	2 (3.6%)	2 (3.6%)	1 (1.8%)	2 (3.6%)

Tabela 10. Koje nastavne metode i koliko često koristite u nastavi Vašeg predmeta? 4. deo

	Čitanje	Razumevanje	Radionice	Nastavni listići	Kombinovana	Frontalna	Interaktivna	Gramatičke vežbe	Jezičke vežbe
Nikad									
Retko									
Ponekad									
Često	2	1	1	1		1	1		
Redovno					1			1	1
Total	2 (3.6%)	1 (1.8%)	1 (1.8%)	1 (1.8%)	1 (1.8%)	1 (1.8%)	1 (1.8%)	1 (1.8%)	1 (1.8%)

U bloku pitanja *Koje oblike rada i koliko često koristite u nastavi Vašeg predmeta?* nastavnici su naveli 11 različitih vrsta oblika rada. Najčešće navođeni oblici rada su grupni (87,5%), rad u paru i frontalni (78,6%), kao i individualni (75%). Ovi oblici rada se redovno i koriste u nastavi, dok se frontalni i individualni ističu sa redovnom upotrebom. Radioničarski rad, diskusija, prezentacije i kombinacija različitih oblika rada navode se u 1,8% slučajeva.

Tabela 11. Koje oblike rada i koliko često koristite u nastavi Vašeg predmeta?

	Frontalni	Rad u paru	Individualni	Grupni	Svi zajedno, kolektivni	Radioničarski rad	Diskusija	Igre uloga	Timski rad	Prezentacije	Kombinovano
Nikad				1							
Retko	2		1	4	1			1	1		
Ponekad	9	11	9	17					1		
Često	15	25	21	23					2	1	
Redovno	18	8	11	5	1	1	1	1			1
Total onih koji koriste	44 (78.6%)	44 (78.6%)	42 (75.0%)	49 (87.5%)	2 (3.6%)	1 (1.8%)	1 (1.8%)	2 (3.6%)	4 (7.1%)	1 (1.8%)	1 (1.8%)

Treća grupa didaktičko-metodičkih pitanja odnosila se na methodske aktivnosti/postupke/tehnike i njihovu upotrebu za podsticanje dinamike časa. Najčešće navođene aktivnosti su igre uloga (64,3%), ukrštene reči (51,8%), skeč (28,6%), rebus (21,4%) i asocijacije (19,6%); i one se po odgovorima nastavnika često koriste u nastavi za podsticanje dinamike časa. Da redovno koriste u nastavi, ali u pojedinačnim odgovorima nastavnika, navode se kviz, modifikovano predavanje, osmosmerke, opisivanje slike, power point prezentacija, komunikacija sa decom, mape uma i diskusija.

Tabela 12. Kojim methodskim aktivnostima/postupcima/tehnika i koliko često podstičete dinamiku časa? 1. deo

	Kviz	Skeč	Rebus	Igra uloga	Ukrštene reči	Modifikovano predavanje	Rad sa tekstovima stranih pesama	Prezentacije	Osmosmerke
Nikad									
Retko			1	2	2			1	
Ponekad	1	9	8	11	13	6	1	2	
Često	2	7	3	18	14	2			2
Redovno	1			5		1			1
Total	4 (7.1%)	16 (28.6%)	12 (21.4%)	36 (64.3%)	29 (51.8%)	9 (16.1%)	1 (1.8%)	3 (5.4%)	3 (5.4%)

Tabela 13. Kojim methodskim aktivnostima/postupcima/tehnika i koliko često podstičete dinamiku časa? 2. deo

	Opisivanje slike	Pravljenje plakata	Power point prezentacija	Klipovi sa interneta	Komunikacija sa decom	Igre sa rečima	Komunikacijske igre	Asocijacije
Nikad								
Retko								
Ponekad				3		1	1	4
Često		1	1	3		4		7
Redovno	1		1		1			
Total	1 (1.8%)	1 (1.8%)	2 (3.6%)	6 (10.7%)	1 (1.8%)	5 (8.9%)	1 (1.8%)	11 (19.6%)

Tabela 14. Kojim metodskim aktivnostima/postupcima/tehnika i koliko često podstičete dinamiku časa? 3. deo

	Mape uma	Igre	Debate	Audio snimci	Izokrenuta učionica	Igre sa rekvizitima	Tehnološke inovacije	Metoda otkrivanja
Nikad								
Retko								
Ponekad			1	2	2		1	
Često	1	1		2		1		1
Redovno	1							
Total	2 (3.6%)	1 (1.8%)	1 (1.8%)	4 (7.1%)	2 (3.6%)	1 (1.8%)	1 (1.8%)	1 (1.8%)

Tabela 15. Kojim metodskim aktivnostima/postupcima/tehnika i koliko često podstičete dinamiku časa? 4. deo

	Slike sa razlikama	Ilustrovane ukrštenice	Problemi	Pantomima	Intervju	Zagonetke	Diskusija	Pronađi reč
Nikad								
Retko								
Ponekad	1	1	1	1		1		
Često					1	1		1
Redovno							1	
Total	1 (1.8%)	1 (1.8%)	1 (1.8%)	1 (1.8%)	1 (1.8%)	2 (3.6%)	1 (1.8%)	1 (1.8%)

Na pitanje *Kako biste po Vašem mišljenju rangirali oblasti Vašeg nastavnog predmeta po važnosti*, kao najvažnije na prvom mestu nastavnici navode jezičku kulturu, gramatiku, čitanje slušanje i razumevanje, govor komunikaciju, i na kraju pravopis i književnost. Na drugom mestu su najčešće navođeni gramatika, jezička kultura, čitanje, slušanje i razumevanje, pravopis i književnost, dok je prevođenje na poslednjem mestu. Na trećem mestu po važnosti su, po mišljenju nastavnika, književnost, gramatika, jezička kultura i pravopis, a na poslednjem govor i komunikacija. Pravopis i književnost su se kao najvažniji pojavili tek na četvrtom mestu po mišljenju nastavnika. Na petom mestu, kao najvažnije se pojavljuje gramatika i to samo u tri slučaja, a na šestom čitanje i slušanje i to po mišljenju samo jednog nastavnika.

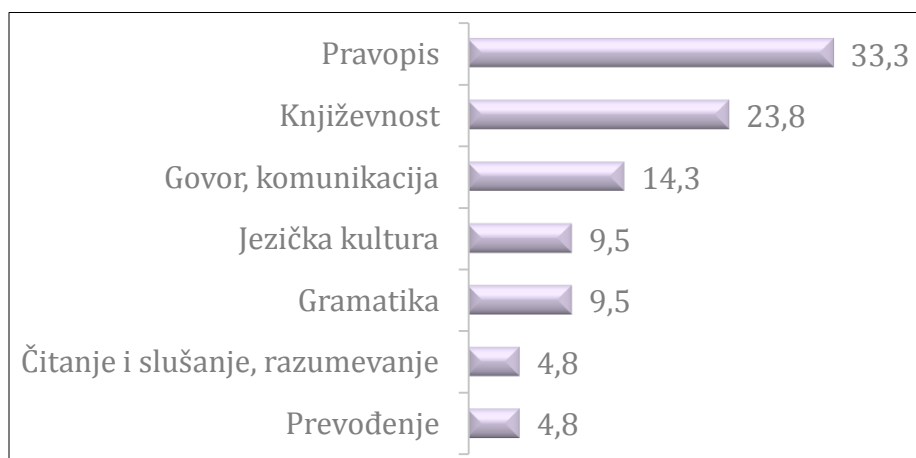
Grafikon 8. Kako biste, po vašem mišljenju, rangirali oblasti vašeg nastavnog predmeta po važnosti? Prvo mesto (%)

Grafikon 9. Kako biste, po vašem mišljenju, rangirali oblasti vašeg nastavnog predmeta po važnosti? Drugo mesto (%)

Grafikon 10. Kako biste, po vašem mišljenju, rangirali oblasti vašeg nastavnog predmeta po važnosti? Treće mesto (%)

Grafikon 11. Kako biste, po vašem mišljenju, rangirali oblasti vašeg nastavnog predmeta po važnosti? Četvrto mesto (%)

Jedna grupa pitanja u upitniku bila je posvećena metodama/tehnikama/oblicima rada koje nastavnici koriste u nastavi za razvijanje komunikativnih, socijalnih, međupredmetnih, interkulturalnih i lingvističkih kompetencija, kao i za razvijanje kompetencija medijacije, usmenog i pisanog izražavanja i kompetencija razumevanja pisanog teksta i govora.

Za razvijanje komunikativnih kompetencija nastavnici najčešće koriste dijalošku metodu, zatim dramatizaciju i igru uloga, kao i rad u paru i diskusije i debate. Pisanje pisama, pesama ili rebusa, kao i situacione vežbe i upotreba tehnologije su aktivnosti koje se veoma retko koriste u nastavi.

Tabela 16. Koje metode/tehnike/oblike rada koristite u nastavi za razvijanje komunikativne kompetencije?

Dijalog (dijaloška metoda)	23
Igre uloga/dramatizacija	16
Rad u paru	10
Diskusije, debate	7
Grupni rad	6
Monolog	5
Priča, pripovedanje (opisivanje, objašnjavanje)	5
Razgovor	5
Skeč	5
Individualni rad	3
Intervju	3
Tekst metoda	3
Usmeno izlaganje	3
Frontalni rad	2
Izražavanje stavova, osećanja	2
Prezentacije	2
Razmena informacija između učenika na određenu temu	2
Sve metode tehnika i rada	2
Vežbe čitanja	2
Asocijacije	1
Bogaćenje fonda reči istraživanjima	1

Domaći zadaci	1
Istraživačka metoda	1
Komunikacijske igre	1
Neposredno i posredno demonstriranje	1
Pesmice	1
Pisanje pisama	1
Rebus	1
Situacione vežbe	1
Upotreba tehnologije	1

Slične podatke dobili smo i na pitanje koje metode/tehnike/oblike rada nastavnici koriste za razvijanje socijalnih kompetencija. Najčešće su to rad u grupi ili paru i dijalog i dramatizacija ili igra uloga, dok se monolog, obrada tematskih tekstova ili učestvovanje u radu škole i vannastavnim aktivnostima navode u pojedinačnim slučajevima.

Tabela 17. Koje metode/tehnike/oblike rada koristite u nastavi za razvijanje socijalne kompetencije?

Rad u grupi	20
Rad u paru	16
Dijalog, dijaloška metoda	11
Igra uloga, dramatizacija	9
Razvijanje osećaja zajedništva	4
Aktivno slušanje	2
Diskusija	2
Gledanje video materijala	2
Individualni rad	2
Komunikacijske igre	2
Metoda referisanja	2
Obrada tema koje podstiču empatiju	2
Podstiče se iskazivanje ličnog mišljenja	2
Posete autobuskoj stanici, pošti, bioskopu, muzeju, apoteci	2
Projektna nastava	2
Tekst metoda	2
Timski rad	2
Debate	1
Domaći zadaci	1
Frontalni rad	1

Induktivno deduktivna metoda	1
Medijacija	1
Metoda ekskurzije	1
Monolog	1
Obrada tematskih tekstova	1
Učestvovanje u radu škole	1
Upotreba tehnologije	1
Vannastavne aktivnosti	1

Metoda teksta, dijalog, povezivanje predmeta, odnosno istraživački metod, komunikacija i projektna metoda su najčešće navođene metode koje se koriste za razvijanje međupredmetnih kompetencija, a među retko korišćenim navedene su razdvajanje bitnog od nebitnog, učenje vokabulara i život u demokratskom društvu.

Tabela 18. Koje metode/tehnike/oblike rada koristite u nastavi za razvijanje međupredmetne kompetencije?

Metoda teksta	11
Dijalog, dijaloška metoda	7
Povezivanje predmeta	6
Istraživački metod	5
Komunikacija	5
Projektna metoda	5
Rad u grupi	4
Rešavanje problema	4
Digitalne kompetencije	3
Kviz	3
Metoda demonstracija	3
Monolog	3
Upotreba medija	3
Induktivne metode	2
Korelacija kroz date slikovne teme	2
Prezentacije	2
Rad sa knjigom	2
Rad sa podacima	2

Upotreba tehnologije	2
Učenje otkrivanjem	2
Aktivno slušanje	1
Analitičko sintetička metoda	1
Asocijacije	1
Čitanje	1
Crtanje	1
Deduktivne metode	1
Igra uloga/dramatizacija	1
IKT	1
Individualni rad	1
Mape uma	1
Pismene vežbe	1
Rad u paru	1
Razdvajanje bitnog od nebitnog	1
Srpska gramatika	1
Učenje vokabulara	1
Život u demokratskom društvu	1

Dijalog kao često korišćena metoda za razvijanje kompetencija, navodi se i kod kompetencija za razumevanje govora zajedno sa audi-vizuelnom i verbalno-komunikativnom metodom, odnosno sa vežbama slušanja. Za razvijanje kompetencije razumevanje govora nastavnici navode i povezivanje novog i starog gradiva, prezentacije, prikupljanje podataka, rešavanje problema, slikovito izlaganje logičkim redom i slikovni diktat, ali ih koristi mali broj njih u nastavi.

Tabela 19. Koje metode/tehnike/oblike rada koristite u nastavi za razvijanje kompetencije razumevanja govora?

Audio-vizuelna metoda	15
Dijalog, dijaloška metoda	12
Verbalno-komunikativna metoda	7
Vežbe slušanja	7
Metoda teksta	6
Govorna vežba	4

Demonstrativna metoda	3
Igre uloga, dramatizacija	3
Rad u paru	3
Asocijacije	2
Jezičke igre	2
Metoda referisanja	2
Monolog	2
Ponavljanje	2
Prevođenje	2
Razumevanje jednostavnih izraza i uputstava	2
Čitanje	1
Diskusija	1
Frontalni rad	1
Individualni rad	1
Istraživačka metoda	1
Mape uma	1
Odgovaranje na pitanja	1
Ogledno/ugledno čitanje teksta	1
Povezivanje novog i starog gradiva	1
Prezentacije	1
Prikupljanje podataka	1
Rad u grupi	1
Rebusi	1
Rešavanje problema	1
Slikovito izlaganje logičkim redom	1
Slikovni diktat	1

Kompetencije potrebne za složenu aktivnost razumevanja pisanog teksta nastavnici u ovom istraživanju, razvijaju pomoću metode teksta i to gotovu dva puta češće nego što to čine metodama čitanja i razumevanja i odgovaranja na pitanja u vezi sa tekstom i dijalog. Analizu teksta navodi samo četvoro ispitanih, a po jedan nastavnik navodi uočavanje motiva, sumiranje pisanog teksta, reprodukciju stilske figure ili slaganje teksta po redosledu kao metode za razvijanje ovih kompetencija.

Tabela 20. Koje metode/tehnike/oblike rada koristite u nastavi za razvijanje kompetencije razumevanja pisanog teksta?

Metoda teksta	20
Čitanje i razumevanje	9
Odgovaranje na pitanja u vezi sa tekstom	9
Dijalog, dijaloška metoda	8
Analiza teksta	4
Prevođenje	3
Demonstrativna metoda	2
Individualni rad	2
Komunikativno verbalna metoda	2
Monolog	2
Rad u paru	2
Slušanje	2
Audio-vizuelne metode	1
Debata	1
Dodavanje naslova	1
Dopisati kraj priče	1
Frontalni metod	1
Istraživačka metoda	1
Izlaganja	1
Lektira	1
Metoda referisanja	1
Opis slike	1
Pisana predavanja	1
Pismena provera	1
Prepoznavanje opštih mesta	1
Rad u grupi	1
Reprodukcija	1
Slaganje teksta po redosledu	1
Stilske figure	1
Strip	1
Sumiranje pisanog teksta	1
Tačne pogrešne rečenice	1
Uočavanje motiva	1

Kada je proces razvijanja kompetencija potrebnih za pisano izražavanje učenika, nastavnici najčešće navode da koriste pisanje kraćih i dužih sastava, kao i pismene radove i vežbe. Gotovo duplo manje se navode metoda teksta, uvežbavanje pravopisa i pisanje konkretnih tekstova za razglednice, pisma ili poruke. Tehnike kao što su vođeno pisanje ili pisanje po modelu u svom radu na razvijanju kompetencija potrebnih za pisano izražavanje koriste samo pojedini nastavnici.

Tabela 21. Koje metode/tehnike/oblike rada koristite u nastavi za razvijanje kompetencije pisanog izražavanja?

Pisanje kraćih i dužih sastava	17
Pismeni radovi, pismene vežbe	17
Metoda teksta	8
Pravopis	6
Pisanje razglednica, pisama, poruka	5
Pisanje eseja	4
Pisanje priča i pesama	4
Prepričavanje	4
Diktat	3
Domaći zadaci	3
Formulisanje rečenice	2
Individualni rad	2
Istraživačka metoda	2
Dijaloška metoda	1
Dopunjavanje slova/reči/rečenica	1
Gramatika	1
Integrisana metoda	1
Nastavni listovi	1
Odgovaranje na pitanja u vezi sa obrađenim tekstom	1
Opis slike, doživljaja	1
Pisanje po modelu	1
Prepoznavanje	1
Rad u paru	1
Razlikovanje uvoda, razrade i zaključka	1
Razumevanje opšteg smisla informacija oglasa	1
Reprodukcija	1
Strip	1
Stvaralačka metoda	1
Vođeno pisanje	1

Kompetencije usmenog izražavanja po mišljenju nastavnika najčešće se razvijaju primenom dijaloške metode, govornim vežbama, ali i monološkom metodom. Nastavnici navode i igru uloga, debate i diskusije, metodu referisanja i razgovor kao korisne i korišćene metode za razvijanje ovih kompetencija.

Tabela 22. Koje metode/tehnike/oblike rada koristite u nastavi za razvijanje kompetencije usmenog izražavanja?

Dijaloška metoda	22
Govorne vežbe	9
Monološka metoda	9
Igra uloga	8
Debata	5
Diskusija	5
Metoda referisanja	5
Razgovor	5
Izražavanje sopstvenog stava	4
Opisivanje	4
Prepričavanje	4
Demonstrativna metoda	3
Rad u paru	3
Usmeno izlaganje	3
Komunikacija	2
Komunikativno-verbalna metoda	2
Kvizovi	2
Objašnjavanje	2
Osposobljavanje za slobodno komuniciranje	2
Postavljanje pitanja i davanje odgovora	2
Recitovanje	2
Skeč	2
Intervju	1
Istraživačka metoda	1
Formulacija molbe i zahteva	1
Pričanje	1
Rebusi	1
Tekst metoda	1

Dijaloške metode su najčešće navođene i u odgovorima koji se odnose na razvijanje kompetencija medijacije. Zatim slede verbalno-komunikativna metoda, govorne vežbe, igre uloga, monolog, debate, razgovor i diskusije. Individualni rad, istraživačku metodu, izlaganje gradiva i metodu teksta navodi samo po jedan nastavnik u našem istraživanju.

Tabela 23. Koje metode/tehnike/oblike rada koristite u nastavi za razvijanje kompetencije medijacije?

Dijaloške metode	22
Verbalno-komunikativna metoda	9
Govorne vežbe	8
Igre uloga, dramatizacija	8
Monolog	8
Debate	6
Razgovor	5
Diskusija	4
Opisivanje	4
Demonstrativna metoda	3
Metoda referisanja	3
Prepričavanje	3
Rad u paru	3
Govor na zadatu temu	2
Izražavanje mišljenja, stavova i osećanja	2
Kviz	2
Odgovaranje	2
Osposobljavanje za slobodno komuniciranje	2
Postavljanje pitanja i davanje odgovora	2
Recitovanje	2
Skeč	2
Individualni rad	1
Istraživačka metoda	1
Izlaganje gradiva	1
Metoda teksta	1

Najmanje odgovora nastavnici su dali u odeljku koji se odnosi na razvijanje lingvističkih kompetencija. Ukupno deset puta naveden je rad u paru, i po devet puta dijaloška metoda i rad u grupi, odnosno sedam puta verbalno-komunikativna metoda. Posredovanje između nastavnika i

učenika, kao i rešavanje problema asertivnim putem se po prvi put navode kod lingvističkih kompetencija.

Tabela 24. Koje metode/tehnike/oblike rada koristite u nastavi za razvijanje lingvističke kompetencije?

Rad u paru	10
Dijaloška metoda	9
Rad u grupi	9
Verbalno komunikaciona metoda	7
Igra uloga, dramatizacija	3
Metoda teksta	3
Radionice	3
Istraživačka metoda	2
Audio vizuelna metoda	1
Demonstrativna metoda	1
Diskusije	1
Obrada	1
Posredovanje između nastavnika i učenika	1
Rešavanje problema asertivnim putem	1

Interkulturalne kompetencije koje su veoma bitne za učenje jezika nastavnici ispitanici u našem istraživanju razvijaju pomoću tekst metode, čitanjem i razumevanjem i dijaloškom metodom. Osim toga, nastavnici koriste i asocijacije, dril vežbe, mape ume ili fleš kartice, ali u pojedinačnim slučajevima.

Tabela 25. Koje metode/tehnike/oblike rada koristite u nastavi za razvijanje interkulturalne kompetencije?

Tekst metoda	9
Čitanje i razumevanje	5
Dijaloška metoda	5
Verbalno-komunikativna metoda	4
Provera vokabulara	3
Auditivna metoda	2

Demonstrativna metoda	2
Igre vezane za reči	2
Induktivno deduktivna metoda	2
Istraživačka metoda	2
Poznavanje i apstrahovanje jezika	2
Prepoznavanje i povezivanje glasova	2
Prezentacije	2
Učenje otkrivanjem	2
Ukrštene reči	2
Upoznavanje sa jezičkim normama	2
Asocijacije	1
Debata	1
Dril	1
Fleš kartice	1
Mape uma	1
Metoda referisanja	1
Rad u grupi	1
Rad u paru	1
Rasuđivanje	1
Rebusi	1
Vežbe gramatike	1

Dobijeni podaci u ovom istraživanju, osim toga što pokazuju da se nastavnici jezika u osnovnim školama profesionalno usavršavaju na seminarima i obukama, i da stečeno znanje koriste u nastavi, pokazuju i njihovo veliko interesovanje za daljim usavršavanjem. Međutim, na pitanje iz kojih oblasti biste se profesionalno usavršavali nastavnici najčešće daju uopštene odgovore, i konkretizacija tema ili polja daljeg usavršavanja bi trebalo biti vođena stručnim monitoringom i sistematskim planom. Podaci, takođe, pokazuju da su nastavnici veoma retko autori/koautori ili realizatori programa stručnog usavršavanja ili autori/koautori stručnih članaka/udžbenika, te ih je potrebno osnažiti na tom polju i motivisati sa takvu vrstu profesionalnog angažovanja.

Odgovore nastavnika na pitanja kako vide sebe trebalo bi uporediti sa odgovorima učenika kako oni vide svoje nastavnike odnosno sa učenom slikom o procesu nastave prilikom stručnog posmatranja. Analiza stanja iz različitih perspektiva dala bi realnije i objektivnije podatke, kao i ideje za uvežbavanje introspektivnije samoevaluacije među prosvetnim radnicima. Izvesna nepodudaranja odgovora iz dela koji se odnosi na sliku o sebi i metoda i oblika rada koje nastavnici koriste u radu, pokazuju subjektivnost i poželjnost u odgovorima.

Raznolikost tehnika, metoda ili oblika rada koje nastavnici navode, pokazuje njihovu teorijsku upoznatost sa metodičkim principima, ali podaci o frekvenciji praktične primene istih u nastavi, odnosno izdvajanje pojedinih metoda kao najčešće korišćenih, kao što je dijaloška na primer, otvara prostor za stvaranje pogodnijih uslova za svakodnevnu i efikasniju primenu u radu sa decom kako bi se proces razvijanja kompetencija učenika unapredio.